

Metoda oddziaływania konfiguracji (CI)

Spinorbitale: obsadzone ϕ_a i **wirtualne** ϕ_r : $\epsilon_a \leq \epsilon_{\text{HOMO}}$, $\epsilon_r \geq \epsilon_{\text{LUMO}}$

$\hat{e}_a^r$ wykonuje podstawienie $\phi_a \rightarrow \phi_r$, np.

$$\hat{e}_2^7 |\phi_1 \phi_2 \phi_3 \dots \phi_N| = |\phi_1 \phi_7 \phi_3 \dots \phi_N|$$

Operator **wzbudzeń dwukrotnych** $\hat{e}_{ab}^{rs} = \hat{e}_a^r \hat{e}_b^s$ wykonuje np. podstawienie:

$$\hat{e}_{13}^{79} |\phi_1 \phi_2 \phi_3 \dots \phi_N| = |\phi_7 \phi_2 \phi_9 \dots \phi_N|$$

Wyznaczniki jednowzbudzone: $\Phi_a^r = \hat{e}_a^r \Phi_0$, gdzie Φ_0 to funkcja referencyjna

Wyznaczniki dwukrotnie $\Phi_{ab}^{rs} = \hat{e}_{ab}^{rs} \Phi_0$ i **trójrotnie** $\Phi_{abc}^{rst} = \hat{e}_{abc}^{rst} \Phi_0$ **wzbudzone**

Funkcja CI to kombinacja liniowa Φ_0 oraz wyznaczników wzbudzonych Φ_I :

$$\Psi = c_0 \Phi_0 + \sum_I c_I \Phi_I$$

W praktyce funkcje falowe metody CI mogą być jednowzbudzone (**CIS**), jedno- i dwuwzbudzone (**CISD**) a także uwzględniające wszystkie wzbudzenia aż do potrójnych (**CISDT**) i poczwórnych (**CISDTQ**).

S=single, **D=**double, **T=**triple, **Q=**quadruple (excitations)

Najważniejsze warianty metody CI

Metoda CIS:

$$\Psi = c_0\Phi_0 + \sum_{ar} c_r^a \Phi_a^r$$

Jeśli Φ_0 jest wyznacznikiem HF to otrzymujemy zerową energię korelacji ze względu na bardzo ważne **Twierdzenie Brillouina**

$$\int \Phi_a^r \hat{H} \Phi_0 d\tau = 0 \quad \text{lub} \quad \langle \Phi_a^r | \hat{H} \Phi_0 \rangle = 0, \quad \text{notacja:} \quad \int \Psi_1^* \Psi_2 d\tau \equiv \langle \Psi_1 | \Psi_2 \rangle$$

Metoda CIS daje jednak często sensowne przybliżenia do energii wzbudzeń elektronowych

Metoda CISD:

$$\Psi = c_0\Phi_0 + \sum_{ar} c_r^a \Phi_a^r + \sum_{a<b} \sum_{r<s} c_{rs}^{ab} \Phi_{ab}^{rs}$$

Jest dziś bardzo rzadko stosowana ze względu na brak ekstensywności energii.

Podobnie jest w przypadku nieco tylko dokładniejszej metody **CISDT** oraz w przypadku znacznie dokładniejszej metody **CISDTQ**

Metoda FCI

$$\Psi = c_0\Phi_0 + \sum_I c_I \Phi_I$$

uwzględnia wszystkie wyznaczniki ($\sim M^N$) jakie można skonstruować dla N elektronów przy użyciu bazy M orbitali. Jest najdokładniejsza i najdroższa.

Równania metody CI

Funkcję

$$\Psi = c_0 \Phi_0 + \sum_{ar} c_r^a \hat{e}_a^r \Phi_0 + \sum_{a<b} \sum_{r<s} c_{rs}^{ab} \hat{e}_{ab}^{rs} \Phi_0 + \dots$$

można też zapisać następująco:

$$\Psi = (c_0 + \sum_{ar} c_r^a \hat{e}_a^r + \sum_{a<b} \sum_{r<s} c_{rs}^{ab} \hat{e}_{ab}^{rs} + \dots) \Phi_0 = (c_0 + \hat{C}) \Phi_0$$

gdzie $\hat{C}$ to jest operator CI:

$$\hat{C} = \sum_{ar} c_r^a \hat{e}_a^r + \sum_{a<b} \sum_{r<s} c_{rs}^{ab} \hat{e}_{ab}^{rs} + \dots = \hat{C}_1 + \hat{C}_2 + \dots$$

Współczynniki c_0 , c_r^a , c_{rs}^{ab} , ... etc. znajdujemy metodą wariacyjną minimalizując funkcjonal energii:

$$\mathcal{E}[c_0, \hat{C}] = \frac{\langle \Psi | \hat{H} \Psi \rangle}{\langle \Psi | \Psi \rangle}$$

gdzie $\Psi = (c_0 + \hat{C}) \Phi_0$. Współczynniki c_0 , c_r^a , c_{rs}^{ab} , ... etc. oraz energie układu znajduje się wtedy diagonalizując macierz:

$$H_{IJ} = \langle \Phi_I | \hat{H} \Phi_J \rangle$$

gdzie przez Φ_I oznaczamy wyznaczniki Φ_0 , $\hat{e}_a^r \Phi_0$, $\hat{e}_{ab}^{rs} \Phi_0$, ... etc.

Równania metody CI, c.d.

Wartości własne macierzy H_{IJ} , oznaczmy je przez $\mathcal{E}_I$, stanowią górne ograniczenie dokładnych wartości własnych równania Schrödngera, czyli prawdziwych wartości energii cząsteczki E_I

$$E_i \leq \mathcal{E}_I$$

Jest to tzw. twierdzenie MacDonalda - bardzo ważne w praktyce.

W praktyce operator $\hat{C}$ obcinamy np. do wzbudzeń K -krotnych:

$$\hat{C} = \hat{C}_1 + \hat{C}_2 + \dots + \hat{C}_K.$$

Dokładność wariantów metody CI

Metoda CI	Operator $\hat{C}$	Skalowanie	Błąd FH	Błąd H ₂ O
CID	$\hat{C}_2$	n^6	10.3	13.7
CISD	$\hat{C}_1 + \hat{C}_2$	n^6	9.4	12.9
CISDT	$\hat{C}_1 + \hat{C}_2 + \hat{C}_3$	n^8	7.0	10.6
CISDTQ	$\hat{C}_1 + \hat{C}_2 + \hat{C}_3 + \hat{C}_4$	n^{10}	0.3	0.4
FCI	$\hat{C}_1 + \hat{C}_2 + \hat{C}_3 + \dots + \hat{C}_{10}$	$n!$	0.0	0.0

Baza DZP. Błąd w millihartree, 1 mhartree = 0.627 kcal/mol.

Rachunek zaburzeń Møllera-Plesseta (teoria MP)

Wady teorii CI:

- powolna zbieżność ze wzrostem krotności K uwzględnianych wzbudzeń
- brak konsystencji rozmiarowej dla gdy $K < N$
- brak ekstensywności energii korelacji dla kryształów i polimerów (energia korelacji rośnie jak $\sqrt{n}$, gdzie n jest liczbą atomów w układzie)

Wad tych nie ma teoria MP. W teorii tej dzielimy Hamiltonian następująco:

$$\hat{H} = \hat{H}(\lambda) = \hat{H}_0 + \lambda \hat{W}$$

gdzie

$$\hat{H}_0 = \sum_{i=1}^N \hat{f}(\vec{r}_i)$$

jest suma operatorów Focka dla wszystkich elektronów a $\hat{W} = \hat{H} - \hat{H}_0$.

Istotne jest to że:

$$\hat{H}_0 \Phi_0 = E_0 \Phi_0$$

gdzie Φ_0 jest funkcją HF a E_0 jest suma energii orbitalnych $E_0 = \sum_a \epsilon_a$ oraz to że $\hat{W}$ jest operatorem dwucząstkowym $\hat{W} = \sum_{ij} g(\vec{r}_i, \vec{r}_j)$.

Teoria MP, c.d.

Po podstawieniu $\hat{H} \rightarrow \hat{H}(\lambda)$ do pełnych równań CI (równań FCI) operator $\hat{C}$ i energia E stają się funkcjami λ i mogą być rozwinięte w szereg (Taylora):

$$\hat{C}(\lambda) = \hat{C}^{(0)} + \lambda \hat{C}^{(1)} + \lambda^2 \hat{C}^{(2)} + \dots$$

$$E(\lambda) = E^{(0)} + \lambda E^{(1)} + \lambda^2 E^{(2)} + \dots$$

Wstawiając te rozwinięcia do równań FCI można bardzo łatwo pokazać że:

$$\hat{C}^{(0)} = 0$$

$$E^{(0)} + E^{(1)} = \langle \Phi_0 | \hat{H} \Phi_0 \rangle = E_{\text{HF}}$$

$$E^{(2)} = \langle \Phi_0 | \hat{W} \hat{C}^{(1)} \Phi_0 \rangle$$

$$\hat{C}^{(1)} = \sum_{a < b} \sum_{r < s} \frac{\langle ab || rs \rangle}{\epsilon_a + \epsilon_b - \epsilon_r - \epsilon_s} \hat{e}_{ab}^{rs}$$

gdzie $\langle pq || rs \rangle = \langle pq | rs \rangle - \langle pq | sr \rangle$ to antysymetryzowana całka dwuelektronowa

$$\langle pq | rs \rangle = \int \int \phi_p^*(\vec{r}_1) \phi_q^*(\vec{r}_2) \frac{1}{|\vec{r}_1 - \vec{r}_2|} \phi_r(\vec{r}_1) \phi_s(\vec{r}_2) d\tau_1 d\tau_2$$

Teoria MP (czyli MPPT lub MBPT), dokończenie

Wstawiając operator $\hat{C}^{(1)}$ do wzoru na $E^{(2)}$ otrzymujemy energię teorii MP2:

$$E^{(2)} = \sum_{a < b} \sum_{r < s} \frac{|\langle ab || rs \rangle|^2}{\epsilon_a + \epsilon_b - \epsilon_r - \epsilon_s}$$

Jest to najważniejszy i najprostszy wzór na energię korelacji elektronowej.

Czas obliczeń MP2 skaluje się jak n^5 z rozmiarem układu n .

Poprawka $E^{(2)}$ i wszystkie wyższe poprawki teorii MP są ekstensywne.

$E^{(2)}$ wyprowadzili fizycy (Møller i Plesset) w 1930 r, $E^{(3)}$ - Bartlett i Silver w 1974, $E^{(4)}$ - Wilson i Silver w 1979, $E^{(5)}$ - Kucharski i Bartlett w 1986 r.

Ogólny przepis (twierdzenie o diagramach związanych) - Goldstone w 1957 r.

Teoria	Operator $\hat{C}$	Skalowanie	Błąd FH	Błąd H ₂ O
MP2	$\hat{C}_2$	n^5	7.8	13.0
MP3	$\hat{C}_2$	n^6	5.4	7.2
MP4 -E ⁽⁴⁾ ($\hat{C}_3$)	$\hat{C}_1, \hat{C}_2$	n^6	2.8	4.4
MP4	$\hat{C}_1, \hat{C}_2, \hat{C}_3$	n^7	-0.3	0.9
MP5	$\hat{C}_1, \hat{C}_2, \hat{C}_3$	n^8	0.8	0.7
MP6	$\hat{C}_1, \hat{C}_2, \hat{C}_3, \hat{C}_4$	n^9	0.2	0.1

Teoria sprzężonych klasterów, coupled-cluster (CC) theory

Są przykłady rozbieżności teorii MP. Potrzeba więc teorii nieperturbacyjnej, lepszej od CI. Taką teorią jest teoria CC.

Teoria CI jest nieekstensywna ponieważ operator $1 + \hat{C}$ jest nieekstensywny.

Okazuje się, że **logarytm operatora $1 + \hat{C}$ jest ekstensywny!** Główna idea teorii CC polega na tym aby obliczać nie $\hat{C}$ ale operator $\hat{T} = \ln(1 + \hat{C})$.

$$\hat{T} = \ln(1 + \hat{C}) = \hat{C} - \frac{1}{2} \hat{C}^2 + \frac{1}{3} \hat{C}^3 + \dots$$

$\hat{T}$ jest dobrze zdefiniowany bo szereg ten jest zawsze zbieżny (bo $\hat{C}^{N+1} = 0$).

$$1 + \hat{C} = \exp(\hat{T}) = 1 + \hat{T} + \frac{1}{2!} \hat{T}^2 + \frac{1}{3!} \hat{T}^3 + \dots$$

Oczywiście

$$\hat{T} = \hat{T}_1 + \hat{T}_2 + \hat{T}_3 + \dots + \hat{T}_N$$

Skoro $\Psi = (1 + \hat{C}) \Phi_0$ to można napisać

$$\Psi = e^{\hat{T}} \Phi_0$$

Jest to tzw. eksponencjalna reprezentacja funkcji falowej (“exponential Ansatz”)

Teoria sprzężonych klasterów, dokończenie

Wstawiając funkcję $e^{\hat{T}} \Phi_0$ do równania Schrödingera otrzymamy:

$$(\hat{H} - E) e^{\hat{T}} \Phi_0 = 0$$

Mnożąc to równanie przez $e^{-\hat{T}}$ otrzymujemy równanie:

$$e^{-\hat{T}} (\hat{H} - E) e^{\hat{T}} \Phi_0 = 0$$

Równanie to rozwiązujemy metodą Galerkin-Pietrova czyli rzutując je na Φ_0 oraz na wszystkie funkcje wzbudzone Φ_I . Dostajemy wówczas:

$$E = \langle \Phi_0 | e^{-\hat{T}} \hat{H} e^{\hat{T}} \Phi_0 \rangle \quad \langle \Phi_I | e^{-\hat{T}} \hat{H} e^{\hat{T}} \Phi_0 \rangle = 0$$

Wszystkie poziomy teorii CC są ekstensywne. Najważniejsze są poziomy CCSD ($\hat{T} = \hat{T}_1 + \hat{T}_2$) oraz CCSD(T) gdy wkład wzbudzeń trójkrotnych ($\hat{T}_3$) uwzględniony jest nieiteracyjnie i dodany do energii CCSD (“gold standard”).

Teorii CCSD i CCSD(T) nie stosuje się gdy T_1 jest duże, $|T_1|/\sqrt{N} > 0.02$ (diagnostyka T_1)

Teoria	Operator $\hat{T}$	Skalowanie	Błąd FH	Błąd H ₂ O
CCD	$\hat{T}_2$	n^6	3.76	5.01
CCSD	$\hat{T}_1 + \hat{T}_2$	n^6	3.01	4.12
CCSD(T)	$\hat{T}_1 + \hat{T}_2, \hat{T}_3$	n^7	0.40	0.72
CCSDT	$\hat{T}_1 + \hat{T}_2 + \hat{T}_3$	n^8	0.27	0.53
CCSDTQ	$\hat{T}_1 + \hat{T}_2 + \hat{T}_3 + \hat{T}_4$	n^{10}	0.02	0.02

Teoria wieloreferencyjnego oddziaływania konfiguracji - MRCISD

Najpierw obliczamy funkcję MCSCF

$$\Psi_0 = \sum_L c_L \Phi_L$$

a następnie uwzględniamy wszystkie wzbudzenia jedno- i dwukrotne z każdego wyznacznika Φ_L :

$$\Psi = \Psi_0 + \sum_L \hat{C}_L \Phi_L,$$

(operator $\hat{C}_L$ generuje wzbudzenia pojedyncze i podwójne z wyznacznika Φ_L).

Uwzględniamy każdy wyznaczniki Slatera tylko jeden raz i diagonalizujemy Hamiltonian w tak uzyskanej bazie (bez reoptymalizacji orbitali).

Energie MRCISD nie są konsyistentne rozmiarowo ale są często bardzo dokładne.

Metoda MRCISD nadaje się szczególnie do obliczeń dla stanów wzbudzonych oraz dla reaktywnych powierzchni energii potencjalnej.

Obliczenia MRCISD są bardzo kosztowne i trudne.